

מבט על, גיליון 817, 20 באפריל 2016

ביקור סגנית ראש ממשלת סין במצרים, ישראל והרשות הפלסטינית

דורון אלה ועודד ערן

סגנית ראש ממשלת סין, ליו יאנדונג (Liu Yandong), קיימה סבב ביקורים במזרח התיכון, שכלל את ישראל, מצרים והרשות הפלסטינית. ליו נחשבת האישה החזקה ביותר במפלגה הקומוניסטית הסינית והיא אחת מהשתיים החברות בפוליטבورو.

בעת ביקורה במצרים, היעד הראשון בסיור, ליו נפגשה עם הנשיא א-סיסי וראש הממשלה שריף איסמעיל והצהירה כי ממשלת סין תקדם שיתוף פעולה עם מצרים בתחומים מגוונים, הכוללים חינוך, מדע, תרבות, בריאות והגנה על אתרי מורשת. כן הדגישה כי סין תקדם פרויקטים לאומיים משותפים לשתי המדינות בתחומי תשתיות ואנרגיה, כל זאת במסגרת יוזמת ה"One Belt One Road" (OBOR), פרויקט דגל מדיני וכלכלי של סין.

ממצרים ליו המשיכה לישראל, כאן נכחה בפתיחתה של ועידת החדשנות ישראל-סין לשנת 2016. היא נפגשה עם הנשיא ראובן ריבלין, ראש הממשלה בנימין נתניהו, הנשיא לשעבר שמעון פרס, שר החינוך נפתלי בנט ושר הבריאות יעקב ליצמן. ליו ונתניהו הכריזו על אודות פתיחת שיחות להסכם סחר חופשי בין ישראל וסין וליו הצהירה כי "ישראל ידועה בעולם בזכות החדשנות שלה ולכן חשוב לקדם שיתוף פעולה בינה ובין סין, ששמה לה כמטרה פיתוח מבוסס-חדשנות".

הסכם סחר חופשי, לאחר שייחתם וייכנס לתוקף, יוכל להכפיל את הסחר בין שתי המדינות, שעמד ב-2015 על 8 מיליארד דולר. על פי הסכם זה יוסרו חסמי סחר בתחומי הייצוא והייבוא וכן בתחומי הרגולציה וחוזק שיתוף הפעולה הטכנולוגי בין המדינות. ההסכם יכלול גם הורדת חסמים לא-מכסיים (Non-Tariff Barriers), הסכמי רכש ממשלתיים, הסכמים לשמירה על קניין רוחני והסכמים ליישוב סכסוכים. ליו הצהירה כי סין תקדם תכניות הגנה על זכויות יוצרים ותעודד ממשלות מקומיות ותאגידים סיניים לחזק את קשרי המסחר עם עמיתיהם הישראלים. בנוסף הציעה להקים פארקים מבוססי חדשנות נוספים בשיתוף עם ישראל בסין (זאת, בנוסף ליוזמה שקודמה ב-2013 להקמת פארק חדשנות ב-Nanxun וב-2015 ב-Changzhou).

ההסכמים שנחתמו:

1. הסכם הדדי, שיאפשר לבעלי דרכון ישראלי להוציא ויזה תקפה לעשור לביקור רב-פעמי בסין (כיום אשרת תייר תקפה לשלושה חודשים מיום הוצאתה).
2. הסכם בין מכון ויצמן לאקדמיה הסינית למדעי הרפואה, אשר יקדם מחקר משותף בתחום תאי גזע ובתחומים נוספים.
3. הסכם בין הטכניון והאוניברסיטה העברית לבין מועצת המלגות הסינית, אשר יאפשר לדוקטורנטים ופוסט-דוקטורנטים סיניים לבצע את מחקרם במוסדות אלו בישראל.
4. הסכם להבאת משלחות של מנהיגים ודיפלומטים צעירים מסין לישראל.
5. הסכם לקידום שיתוף פעולה טכנולוגי, אשר יתמקד במחקר ופיתוח בתחומי המים והאנרגיה.
6. הסכם להקמת מרכז תרבות-סין בישראל.
7. הסכם להקמת פארק אקולוגי בעיר דונג-יינג (Dongying), שבו יפותחו טכנולוגיות חקלאות ישראליות.
8. הסכם לשיתוף פעולה מתמשך בין משרד הבריאות הישראלי לזה הסיני, אשר יכלול חילופי מומחים וקיום סמינרים משותפים בתחומים מגוונים.
9. הסכם לשליחת מומחים ישראלים בתחומי חקלאות, בריאות ויזמות, וקיום תכניות הכשרה בישראל ובסין.
10. הסכם בין תאגיד "נטלי" לבין עיריית צ'אנג-ג'ואו (Changzhou) להקמת פרויקט משותף בתחום שירותים רפואיים באמצעות טלקומוניקציה ובתחומים נוספים.

11. הסכם בין המועצה להשכלה גבוהה בישראל לבין משרד החינוך הסיני על חילופי סטודנטים.
12. הסכם לקידום שיתופי פעולה בנושאי יזמות וחדשנות בין אוניברסיטאות בארץ וסין.
13. הסכם בין משרד החקלאות הישראלי למשרד המדע והטכנולוגיה הסיני להקמת תכנית מחקר משותפת בנושאי חקלאות.

עם זאת, בהודעות הרשמיות לתקשורת בישראל ובסין לא הוזכרה יוזמת ה-OBOR, למרות החשיבות הרבה שניתנת לה על ידי ממשלת סין ולמרות אזכורה בדו"ח על הביקור במצרים. לכאורה, מיקומה הגיאוגרפי של ישראל, כמו גם יכולותיה הטכנולוגיות והפוטנציאל התשתיתי הקיים בה, ממצבות אותה כשחקן אטרקטיבי לקידום יוזמה זו. עדות לכך היא התייחסותה המיוחדת של סין לישראל בתכנית החומש ה-13 כיעד מועדף לפיתוח קשרים כלכליים, לצד האיחוד האירופאי וקנדה. בנוסף לכך, ישראל הצטרפה ב-2015 כחברה מייסדת לבנק ההשקעות האסייתי לתשתיות (AIIB), אשר אחת ממטרותיו היא לקדם את יוזמת ה-OBOR במרחב האסייתי והוא נחשב למתחרה פוטנציאלי למוסדות פיננסיים בינלאומיים מערביים, כגון הבנק העולמי. ייתכן שישראל וסין מעוניינות להציג את שיתוף הפעולה ביניהן כמסלול נפרד ליוזמות הפיתוח הסיניות במזרח התיכון, על מנת שלא לפגום ביחסיה הכלכליים והאסטרטגיים של ישראל עם ארצות הברית.

יעדה האחרון של ליו היה ביקור ברשות הפלסטינית, שם פגשה ביו"ר הרשות אבו-מאזן וראש הממשלה ראמי חמדאללה. ליו הצהירה כי סין תיישם את היוזמות השונות שהועלו על ידי נשיא סין בנאום שנשא בלגיה הערבית, שם טען כי אסור לדחוק לשוליים את הנושא הפלסטיני וכי סין תמשיך להעמיק את שיתוף הפעולה והאמון בינה ובין הרשות. ליו הדגישה כי חייבים למצוא פתרון לבעיה הפלסטינית בהקדם וכי סין תומכת בהקמת מדינה פלסטינית עצמאית על בסיס גבולות '67 ומזרח ירושלים כבירתה. כן הצהירה שסין תומכת בתכנית שלום בין ישראל לפלסטינים וכי רק דרך משא ומתן אפשר יהיה להביא לסיום הסכסוך. בתוך כך קראה לצדדים לחזור לשולחן הדיונים. ליו הביעה את הכרת התודה של סין לפלסטינים על תמיכתם ביוזמת ה-OBOR והביעה את רצונה של סין לחלוק את ניסיונה בהקמת אזורים כלכליים עצמאיים (SEZ) ולקדם חילופים בתחומי החינוך, תרבות, מדע וטכנולוגיה. בנוסף, ליו הצהירה כי תעודד חברות סיניות להשקיע ברשות הפלסטינית. במסגרת הביקור נחתמו שלושה הסכמים, הכוללים הסכם להקמת תחנת כוח סולארית ברשות בעזרתה של סין.

ביקורה של סגנית ראש ממשלת סין במזרח התיכון בא בהמשך לביקור שערך הנשיא שי באזור בתחילת השנה וכן בהמשך לשני מסמכים מרכזיים שפורסמו על ידי סין לאחרונה. הראשון הוא המסמך לגבי מדיניותה הרשמית של סין במזרח התיכון, המצביע על חשיבות האזור בראיה הגלובלית הסינית. השני הוא תכנית החומש ה-13, שבה מופיע שיפור כלכלת סין כיעד מרכזי ואשר חשיבותו עולה לאור הדיווחים המטילים ספק בחוסנה הכלכלי. הביקור, כפי שהוא מוצג על ידי סין עצמה, נועד לאפשר לסין להפיק תועלת מיכולותיה של ישראל, בעיקר בתחומי החדשנות והטכנולוגיה.

את שני הביקורים יש לראות כחלק ממאמץ סיני להגביר נוכחות במזרח התיכון על רקע השינויים שמתחוללים בו והאפשרות שארצות הברית תצמצם את מעורבותה באזור. כן מאותה הביקור במצרים על רצונה של סין לבדל את עצמה ממדינות המערב, שיחסינה עם משטרו של א-סיסי מתוחים על רקע ביקורת על מצרים בנושאי זכויות אדם. מצרים היא גם חוליה חיונית ביוזמת דרך המשי הימית ובשינוע רוב היצוא הסיני לאירופה.

אין ספק שסין רואה את ישראל יותר דרך הפריזמה של יכולותיה בתחום החדשנות מאשר בהקשר יוזמותיה של דרך המשי או הקמת הבנק להשקעות ותשתיות. מכאן ההצנעה של הקשרים אלו בדיווח על הביקור בישראל, ואפילו ההתעלמות מהנושא המדיני בזמן הביקור בישראל, אשר הודגש במסגרת הביקור ברשות הפלסטינית. הלהיטות הסינית לנצל את היכולות הישראליות בתחום החדשנות והנכונות להשקיע בתחום זה, היא כמובן נכס כלכלי, אבל בה בעת היא מחייבת ניהול מפוכח של האינטרס הישראלי בתחום זה, שנויים אליו היבטים אסטרטגיים רגישים. במישור המדיני חשוב להבהיר לסינים שבישראל ערים להבדלים באופן הדיווח על הביקורים בישראל, במצרים וברשות הפלסטינית, וכי יש צפייה לאיזון בהתייחסותה לסכסוך הישראלי-פלסטיני.